БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ДЪРЖАВАТА И ПРАВОТО
СЕКЦИЯ ПО ПУБЛИЧНОПРАВНИ НАУКИ

.....

Виктор Симеонов Симеонов

ПРАВОМОЩИЕТО НА КОНСТИТУЦИОННИЯ СЪД ЗА ДАВАНЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИ ТЪЛКУВАНИЯ НА КОНСТИТУЦИЯТА – СПЕЦИФИКИ, ПРИЛАГАНЕ

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор”

Научна област: 3. Социални, стопански и правни науки
Шифър: 3.6 Право
Конституционно право на Република България

Научен ръководител:
проф. д-р Емилия Друмева

София, 2015 г.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за публична защита от секцията „Публичноправни науки” на Института за държавата и правото при Българската академия на науките на 15.10.2015 г.

Докторантът е зачислен като редовен докторант в секцията „Публичноправни науки” на Института за държавата и правото при Българската академия на науките.

Изследванията по дисертационния труд са извършени в Института за държавата и правото при Българската академия на науките.

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 17 март (четвъртък) 2016 г. в Института за държавата и правото при Българската академия на науките (гр. София, ул. „Сердика” № 4) пред научно жури, назначено със Заповед № РД-09-107/02.11.2015 г. на Директора на Института за държавата и правото при Българската академия на науките, в състав:

членове:

проф. д-р Емилия Друмева

проф. д-р Стефка Наумова

проф. д-р Мариана Карагьозова – Финкова

проф. д-р Снежана Начева

проф. д-р Пламен Киров

резервни членове:

проф. д-р Дарина Зиновиева

проф. д-р Цветан Сивков

Дисертационният труд и материалите по защитата са на разположение в Института за държавата и правото при Българската академия на науките (гр. София, ул. „Сердика” № 4) и на интернет страниците на Института за държавата и правото при Българската академия на науките.

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност на изследването

По силата на чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията Конституционният съд (КС) дава задължителни тълкувания на Конституцията. Даването на задължителни тълкувания на Конституцията е самостоятелно правомощие на КС. Отделни проблеми, свързани с даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС, са разгледани в голям брой монографии, учебници, статии, но в българската правна доктрина липсва самостоятелно изследване на това правомощие на КС. Настоящият дисертационен труд представлява изследване в дълбочина на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията. Актуалността на изследването се определя от наличието на голям брой фрагментарно и противоречиво разрешени въпроси относно правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията и от необходимостта от усъвършенстване на позитивноправната уредба на отношенията, свързани с правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

2. Предмет, основна цел и задачи на изследването

Основният предмет на дисертационния тред е позитивноправната уредба на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията, която се съдържа в Конституцията, Закона за Конституционен съд (ЗКС) и Правилника за организацията и дейността на Конституционния съд (ПОДКС). Освен това, в предмета на изследването попадат: внесените в VII-то Велико народно събрание (ВНС) конституционни проекти, в които се предвижда даването на задължителни тълкувания на Конституцията от бъдещата конституционна юрисдикция; стенограмите на VII-то ВНС, отнасящи се до приемането на конституционните разпоредби, чиито норми уреждат даването на задължителни тълкувания на

Конституцията от КС, някои сравнителноправни аспекти, свързани с даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС, тълкувателните решения на КС и някои определения на КС по тълкувателни дела.

Основната цел на изследването е изграждането на цялостно и вътрешно непротиворечиво разбиране за същността на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

Поставената цел е постигната с решаването на следните основни задачи:

1. да се направи исторически преглед и сравнителноправен преглед на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията;

2. да се отговори на въпроса може ли КС да запълва празнини в Конституцията при упражняване на правомощието си за даване на задължителни тълкувания на Конституцията;

3. да се изясни същността на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията;

4. да се изясни обектът на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията;

5. да се изяснят начините за тълкуване при даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС;

6. да се изяснят същността и спецификите на производство по даване на задължителни тълкувания на Конституцията от КС;

7. да се изясни правната същност на тълкувателните решения на КС;

8. да се изясни действието на тълкувателните решения на КС във времето;

9. да се изясни действието на тълкувателните решения на КС спрямо субектите, до които се отнасят;

10. да се отговори на въпроса имат ли сила на пресъдено нещо тълкувателните решения на КС;

11. да се систематизират и анализират всички тълкувателни решения на КС и да се направи обобщение на практиката на КС по даването на задължителни тълкувания на Конституцията.

3. Методи на изследването

За решаването на задачите на изследването са използвани историческият, сравнителноправният, формалнологическият и нормативният методи.

За решаването на задачите на изследването са използвани описаните и класифицираните в Раздел V на Глава първа от дисертационния труд правила на начините за тълкуване в правото от първа и втора степен.

5. Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд отговаря на изискванията на чл. 27 на Правилника за прилагането на Закона за развитието на академичния състав в Република България и на специфичните изисквания на Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Българската академия на науките и Правилника за условията и реда за придобиване на научни степени и заемане на академични длъжности в Института за държавата и правото.

Броят на страниците на дисертационния труд е 312, включително съдържание, списък на използваните съкращения, списък на използваната литература и приложение № 1 (списък на тълкувателните решения на КС). Броят на бележките под линия е 582. В структурно отношение дисертационният труд включва: заглавна страница; съдържание; увод; изложение; заключение с декларация за оригиналност; библиография; приложение № 1 (списък на тълкувателните решения на КС).

Целта на заглавието на всеки научен труд е определянето на обекта на изследването. Освен че посочва по възможно най-точен начин обекта на изследването, заглавието на настоящия дисертационен труд предопределя структурата на неговото

изложение. Изложението се състои от две глави. В първата глава, която се състои от десет раздела, означени с римски цифри, са разгледани въпросите, свързани със спецификите на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията (във всеки раздел се поставя и решава една от посочените по-горе основни задачи от № 1 до № 10). Всеки отделен въпрос е разгледан по следния ред: 1. нормативна уредба на отношенията, които се изследват; 2. преглед на изказаните в правната доктрина разбирания по въпроса[1]; 3. преглед на практиката на КС по въпроса; 4. анализ на нормативната уредба, изказаните в правната доктрина разбирания и практиката на КС и решаване на въпроса[2]. Целта на този начин на разглеждане на отделните научни проблеми е цялостното им изясняване чрез преодоляването на фрагментарността на някои от съществуващите изследвания по тези проблеми и вътрешната противоречивост на някои от изказаните в правната ни доктрина разбирания по тях.

Преди анализирането на някои от проблемите са изяснени предварителни общотеоретични въпроси, свързани с използвани в изложението понятия[3]. Целта е както да се уеднакви и прецизира използваният в изложението понятиен апарат, така и да се изяснят задълбочено и непротиворечиво отделните аспекти на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

---

[1] Разбирането на всеки автор по поставения научен проблем е представено в отделен абзац.

[2] Този начин на разглеждане на поставените въпроси не е приложен в Раздел I (Исторически преглед, сравнителноправен преглед) поради спецификите на изследваните отношения в раздела.

[3] Напр. що е тълкуване на нормативен акт и що е запълване на празнини в нормативен акт; норми или разпоредби се тълкуват при тълкуването на нормативен акт; съдържание, смисъл, съдържание или смислово съдържание на разпоредби се изяснява при тълкуването на нормативен акт; що е неяснота на разпоредба.

Втората глава на изложението е относно прилагането на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията. В нея е решена посочената по-горе основна задача № 11 (систематизирани и анализирани са всички тълкувателни решения на КС и е направено обобщение на практиката на КС по даването на задължителни тълкувания на Конституцията).

В заключението са представени в обобщен вид достигнатите при решаването на отделните задачи на изследването изводи, направени са предложения de lege ferenda и са посочени приносите и научната новост на дисертационния труд.

6. Апробация на дисертационния труд

Дисертационният труд е докладван изцяло пред секцията „Публичноправни науки" на Института за държавата и правото при Българската академия на науките, като отделни негови части са представени на следните научни прояви и публикувани (приети за печат) в следните научни издания:

1. Четвърта национална конференция на докторантите в областта на правните науки, организирана от Българската академия на науките, проведена в София, юни, 2014. Представен е доклад на тема „Процесуалноправни специфики на даването на задължителни тълкувания на Конституцията от Конституционния съд". Докладът е публикуван в сборник „Научни трудове на Института за държавата и правото – том X", 2015 г., ISNN 1314-6459;

2. Статия на тема: „Правна същност на тълкувателните решения на Конституционния съд". Статията е публикувана в списание „Правна мисъл", 2015, № 1;

3. Статия на тема: „Действие на тълкувателните решения на Конституционния съд във времето". Статията е приета за печат в редакцията на списание „Правна мисъл" и ще бъде публикувана в книжка № 4 за 2015 г.). Издадена е служебна бележка, удостоверяваща приемането на статията за печат;

4. Статия на тема: „Същност на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията”. Статията е публикувана в списание „Studia Iuris” (юридическо списание на Пловдивския университет), 2015, № 1, ISSN 2367-5314;

5. Научно-практическа конференция на тема „Законодателен процес, правна социализация и правно съзнание (правно-социологически и криминологични аспекти)”, организирана от Института за държавата и правото при Българската академия на науките и Българската асоциация по криминология, проведена на 17 декември 2014 г. Представен е доклад на тема „Конституционен законодател ли е Конституционният съд? (относно допустимостта на искането за задължително тълкуване по к. д. № 25 от 1995 г.)”. Издадена е служебна бележка, удостоверяваща приемането на доклада за печат.

II. Кратко представяне на разгледаните въпроси в изложението на дисертационния труд

Глава първа. Правомощието на Конституционния съд за даване на задължителни тълкувания на Конституцията – специфики

1. В Раздел I (Исторически преглед, сравнителноправен преглед) правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията е разгледано от историческа гледна точка и сравнителноправна гледна точка.

2. В Раздел II са разгледани проблемите, свързани с тълкуването на нормативен акт и запълването на празнини в нормативен акт, и е даден отговор на въпроса може ли КС да запълва празнини в Конституцията при упражняване на правомощието си за даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

3. В раздел III е изяснена същността на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията.

4. В Раздел IV са анализирани и изяснени въпросите, свързани с обекта на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията.

5. В Раздел V са разгледани и изяснени начините за тълкуване, използвани от КС при даването на задължителни тълкувания на Конституцията.

6. В Раздел VI са разгледани и изяснени въпросите, свързани със същността и спецификите на производството за даване на задължителни тълкувания на Конституцията. По-конкретно – изяснени са спецификите на производството за даване на задължителни тълкувания на Конституцията относно сезиращите субекти, искането за задължително тълкуване на Конституцията и постановяването на тълкувателното решение.

7. В Раздел VII са анализирани и изяснени въпросите, свързани с правната същност на тълкувателните решения на КС.

8. В Раздел VIII са разгледани и изяснени въпросите относно действието на тълкувателните решения на КС във времето.

9. В Раздел IX са анализирани и изяснени въпросите, свързани с действието на тълкувателните решения на КС спрямо субектите, до които се отнасят.

10. В Раздел X е даден отговор на въпроса имат ли сила на пресъдено нещо тълкувателните решения на КС.

Глава втора. Правомощието на Конституционния съд за даване на задължителни тълкувания на Конституцията – прилагане

1. В т. 1 е направен преглед на класификациите на тълкувателните решения на КС в правната доктрина.

2. В т. 2 са посочени и обосновани критериите за предложената класификация на тълкувателните решения на КС. Чрез използването на предметния критерий тълкувателните решения са обособени в следните пет групи:

- решения за задължително тълкуване на разпоредби, с чиито норми се уреждат основните начала на Конституцията (разпоредби на Глава първа („Основни начала”) на Конституцията);

- решения за задължително тълкуване на разпоредби, с чиито норми се уреждат основните права и задължения на гражданите (разпоредби на Глава втора („Основни права и задължение на гражданите”) на Конституцията);

- решения за задължително тълкуване на разпоредби относно статуса на уредените в Конституцията органи (разпоредби на Глава трета („Народно събрание”), Глава четвърта („Президент на републиката”), Глава пета („Министерски съвет”), Глава шеста („Съдебна власт”), Глава седма („Местно самоуправление и местна администрация”) и Глава осма („Конституционен съд”) на Конституцията);

- решения за задължително тълкуване на разпоредби, с чиито норми се уреждат изменението и допълнението на Конституцията и приемането на нова Конституция (разпоредби на Глава девета („Изменение и допълнение на Конституцията. Приемане на нова Конституция”) на Конституцията);

- решения за задължително тълкуване на разпоредби относно герба, знамето, химна и столицата на Република България (разпоредби на Глава десета („Герб, печат, знаме, химн, столица”) на Конституцията).

Решенията в отделните групи са подредени по хронологичен ред. Използването на предметния критерий за обособяването на тълкувателните решения в посочените пет групи и на времевия критерий за подреждането на решенията в отделните групи дава възможност за най-пълно и най-ясно представяне на богатата практика на КС по даването на задължителни тълкувания на Конституцията.

3. В т. 3 са разгледани и анализирани обособените в отделните групи тълкувателни решения на КС (разгледани са всички тълкувателни решения на КС).

4. В т. 4 е направено обобщение на практиката на КС по даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

III. Изводи, предложения de lege ferenda, научна новост и приноси на дисертационния труд

1. Изводи

Като резултат от решаването на основните задачи на изследването (след анализа и направените обобщения в отделните раздели на Глава първа и анализа на отделните решения и обобщаването на практиката на КС по даването на задължителни тълкувания на Конституцията в Глава втора) могат да се направят следните по-важни изводи.

1. 1. Изводи по Раздел I на Глава първа

В сега действащата Конституция за първи път е уреден КС като висш държавен орган. На челно място сред правомощията съда е поставено даването на задължителни тълкувания на Конституцията. Правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията е новост в българската конституционна история и неговото уреждане не е заимствано от други правни системи.

Самостоятелно правомощие, сходно с правомощието на българския КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията, притежават само някои от конституционните юрисдикции на посткомунистическите държави.

Вероятните причини, поради които конституционните юрисдикции в западноевропейските държави нямат правомощие за задължително абстрактно тълкуване на конституционните разпоредби, и причините, които обясняват уреждането в Конституцията на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията, са обстойно изяснени в изложението на дисертационния труд. Тук само ще се изтъкне изводът, че отговор на въпроса защо конституционният законодател е уредил в Конституцията правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на

Конституцията може да се намери и в същността на КС на върховна юрисдикция за опазването и защитата на Конституцията. КС не е орган на законодателната, изпълнителната или съдебната власт нито организационно, нито функционално. Конституционният контрол предполага висока степен на яснота на Конституцията. Това обяснява до голяма степен защо в условията на младата и неустойчива българска демокрация конституционният законодател е възложил правомощието за задължително тълкуване на Конституцията по конституционен път на КС като орган, който отговаря за нейното върховенство.

1. 2. Изводи по Раздел II на Глава първа

При даването на задължителни тълкувания на Конституцията КС не може (няма правомощието) да запълва празнини в Конституцията чрез аналогия на закона или аналогия на правото. Когато във връзка с поставен тълкувателен въпрос КС констатира празнина в Конституцията, той трябва да отклони искането и да прекрати производството по делото. Наличието на празнина в Конституцията във връзка с поставен тълкувателен въпрос е специфична отрицателна процесуална предпоставка за допускане на отправеното към КС искане за задължително тълкуване на Конституцията. Отказът от даване на задължително тълкуване от КС при констатирана от него празнина в Конституцията, свързана със зададен в искането за задължително тълкуване въпрос, не е отказ от правосъдие, а е отказ от постановяване на решение по спор, за чието решаване КС не е компетентен.

Удачно би било това разбиране да намери изрична позитивноправна уредба.

КС не е конституционен законодател. Създаването на конституционни разпоредби не е резултат само на елитарни правни решения, то би трябвало да е следствие от политически целесъобразни елитарни правни решения. КС е особена юрисдикция за опазването на Конституцията и като такъв няма

правомощието да разрешава конституционни проблеми по политическа целесъобразност, като запълва празнини в Конституцията.

1. 3. Изводи по Раздел III на Глава първа

Тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията е специално поискано, осъществено в резултат на отделно производство, задължително за всички правни субекти, абстрактно тълкуване на конституционна разпоредба, част от конституционна разпоредба или комплекс от конституционни разпоредби и/или части от конституционни разпоредби, направено от КС по конкретен повод. Посочените в това определение признаци, детайлно изяснени в изложението на дисертационния труд, са напълно достатъчни за определянето на правната същност на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията.

Разликата между тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията и каузалното (инцидентното) тълкуване, което КС извършва по необходимост при упражняване на другите си правомощия, е, че каузалното тълкуване не е специално поискано и не е абстрактно. Каузалното тълкуване служи за разрешаването на конкретни конституционни спорове и не се осъществява в отделно производство, чиято единствена цел е изясняването на неясния смисъл на конституционни разпоредби във връзка с поставените в исканията за задължително тълкуване тълкувателни въпроси. При него тълкувателните резултати, до които стига КС, остават в мотивите на решенията. Каузалното тълкуване определено има логическа задължителност и авторитет от гледна точка на изискването за безпротиворечивост на практиката на КС, но няма обвързващата сила на тълкувателните решения. То не се отнася до всеобхватно изясняване на възможни юридически проблеми, които съществуват или ще възникнат. Каузалното тълкуване става неразделна качествена част от изтълкуваните конституционни

разпоредби, но само за конкретните случаи, по повод на които е направено, а не въобще.

1. 4. Изводи по Раздел IV на Глава първа

Между понятията „конституционна разпоредба" и „конституционна норма", или по-общо – между понятията „разпоредба" и „правна норма", съществува принципна разлика, която се изразява в това, че разпоредбата на нормативния акт представлява смислено завършено изречение, докато правната норма представлява базисната логическа структура на правото. Логическият процес, чрез който се извършва преработката на правния текст (разпоредбата) в правна норма, се нарича конструиране. Чрез тълкуването не се извежда от неясната разпоредба ясна норма, а се изяснява смисълът на неясната разпоредба, която след тълкуването вече като ясна разпоредба може във всеки един момент да бъде преработена чрез конструиране в правна норма. Приложено към правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията това твърдение означава, че чрез тълкуването, което прави КС, не се извежда от неясната конституционна разпоредба ясна конституционна норма, а се изяснява смисълът на неясната конституционна разпоредба, която след тълкуването вече като ясна разпоредба може във всеки един момент да бъде преработена чрез конструиране в конституционна норма.

КС дава задължителни тълкувания само на Конституцията. Потенциален обект на задължителното тълкуване по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията могат да бъдат всички конституционни разпоредби. По-конкретно – потенциален обект на задължителното тълкуване по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията може да бъде конституционна разпоредба, част от конституционна разпоредба, съотношение на конституционни разпоредби, съотношение на части от конституционни разпоредби, съотношение на конституционна разпоредба и част от конституционна разпоредба, съотношение на конституционни разпоредби и част от конституционна разпоредба, съотношение

на конституционна разпоредба и части от конституционни разпоредби или съотношение на конституционни разпоредби и части от конституционни разпоредби. Малко по-общо, а и за краткост – потенциален обект на задължителното тълкуване по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията може да бъде отделна конституционна разпоредба, отделна част от конституциона разпоредба или комплекс от конституционни разпоредби и/или части от конституционни разпоредби.

КС може да прави и е правил задължителни тълкувания на конституционни принципи. Тълкуването на разпоредби, в които се съдържат конституционни принципи, се изразява в изясняване на динамичната същност и приложимостта на конституционните принципи. Важен нюанс – чрез задължителното тълкуване на отделните конституционни разпоредби, в които не са прогласени конституционни принципи, съдът по необходимост изяснява и конкретно проявление на един или няколко конституционни принципа.

КС не може (няма правомощие) да дава задължителни тълкувания на отменените конституции (Търновската конституция, Конституцията от 1947 г. и Конституцията от 1971 г.).

Между обекта и предмета на задължителното тълкуване на Конституцията от КС има разлика. Предметът на тълкуването се определя от тълкувателното питане, той е правният проблем, който следва да бъде решен. Предметът на тълкуване е обектът на тълкуване, свързан обаче с правно обоснованото искане за тълкуване.

1. 5. Изводи по Раздел V на Глава първа

При даването на задължителни тълкувания на Конституцията КС използва правилата на начините за тълкуване от първа степен (езиков, логически, системен, исторически и функционален) и начините за тълкуване от втора степен (процедурни и за предпочитание). Могат да се посочат следните

по-важни изводи относно характерните особености на използването от КС на тези начини за тълкуване.

В много случаи тълкуването на неясните конституционни разпоредби се изразява в тяхната конкретизация. КС дава често в диспозитивите на тълкувателните си решения дефиниции на използваните в конституционните разпоредби понятия, като посочва и изяснява техните признаци.

При разглеждането на тълкувателните дела КС прилага винаги и независимо от формата на неяснотата на смисъла на обекта на тълкуването всички възможни начини за тълкуване от първа степен. Спецификата на задължителното тълкуване на КС предполага възможно най-пълна аргументация в мотивите на тълкувателните решения.

Пластовете контекст, които определят смисъла на тълкуваните разпоредби, са подредени в определена последователност – пръв е езиковият, следват логическият, системният, историческият и накрая – функционалният. В същата последователност трябва да протича и тълкуването – първо трябва да се приложи езиковият начин за тълкуване, след това – логическият начин за тълкуване, системният начин за тълкуване, историческият начин за тълкуване, а накрая – функционалният начин за тълкуване. Тази последователност на прилагането на начините за тълкуване от първа степен е логически обоснована и е приета е от съвременната европейска тълкувателна догмагика. В практиката по даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС в повечето случаи тя не е спазена. Като се има предвид, че КС използва винаги всички възможни начини за тълкуване от първа степен, тази непрецизност на тълкувателната му процедура не се отразява неблагоприятно върху изведените тълкувателни резултати, но от гледна точка на елитарност и убедителност би било добре тя да се преодолее.

В практиката на КС по даването на задължителни тълкувания на Конституцията засега преобладава разбирането за същността

на тълкуването, основано на субективните теории. Това би могло да се обясни с близостта на историческия момент, в който е създадена Конституцията. Практиката на КС не е чужда и на разбирането за същността на тълкуването, основано на обективните и динамичните теории, например при прилагането на т. нар. „еволютивно тълкуване".

Правилото за предпочитанието на тълкувателния резултат, достигнат чрез езиковия начин за тълкуване, логическия начин за тълкуване или системния начин за тълкуване пред тълкувателния резултат, достигнат чрез историческия начин за тълкуване или функционалния начин за тълкуване, има принципно значение за тълкуването на конституционните разпоредби, но не винаги неговото прилагане е задължително и дори уместно. Пример за това е т. нар. „еволютивно тълкуване", при което решаващ аргумент за достигане на ясния смисъл на тълкуваната разпоредба са динамично променящите се условия на социалния живот, т.е. предпочетен е смисълът, достигнат с помощта на функционалния начин за тълкуване.

Противоречието между конституционните принципи е привидно, допускането му е (или би трябвало да бъде) само средство за разрешаване на конституционен проблем чрез изясняване на относителната тежест на отделните конституционни принципи, относими към този проблем, и на тяхното динамично равновесие. В практиката си по тълкуването на Конституцията КС винаги е изяснявал Конституцията като единна и непротиворечива система от правни разпоредби, основана на непротиворечащи си и взаимно допълващи се конституционни принципи.

1. 6. Изводи по Раздел VI на Глава първа

Спорът за смисъла на обекта на тълкуването, който КС разрешава при упражняването на правомощието си по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията, е правен, но не е правораздавателен. Той е тълкувателен спор. Оттук – производството за даване на задължителни тълкувания на

Конституцията от КС не е правораздавателно производство. То е тълкувателно производство – производство, посредством което КС изяснява неясния смисъл на конституционните разпоредби във връзка с допуснатите за разглеждане от него тълкувателни въпроси.

Производството за даване на задължителни тълкувания на Конституцията се осъществява по общия ред за разглеждане на конституционните дела от КС. Това не променя същността му на тълкувателно производство, на производство, което не е правораздавателно. Същността на производството за даването на задължителни тълкувания на Конституцията на тълкувателно производство, обаче, предопределя някои негови специфики, свързани с принципа на публичността, принципа на състезателността, сезиращите субекти, искането за задължително тълкуване на Конституцията, постановяването на тълкувателното решение. Тези специфики, детайлно изяснени в изложението на дисертационния труд, налагат извода за необходими промени в правното уреждане на производството по даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС.

Изводи, свързани с поставените общотеоретични въпроси в раздела.

Неяснотата на разпоредбата може да се определи като временна невъзможност у възприемащия я субект за разбиране на смисъла на разпоредбата. Разпоредбата (била тя конституционна или на друг нормативен акт) е едносмислена, тя не може да има два или три смисъла. За възприемащия я субект разпоредбата е неясна, когато той не може да достигне до този единствен смисъл на разпоредбата. Невъзможността за достигане до единствения смисъл на разпоредбата може да се изрази в невъзможност въобще за достигане до някакъв смисъл или в достигане до няколко потенциално възможни смисъла. Това са и двете форми на неяснотата – невъзможност въобще за достигане до някакъв смисъл на разпоредбата и достигане до

няколко (в повечето случаи до два) потенциално възможни смисъла.

Неяснотата на дадена разпоредба се дължи винаги на различни причини, свързани с формулирането на разпоредбата, а в някои случаи и с формулирането на други разпоредби, свързани с тази разпоредба. Наред с тези причини неяснотата на рапоредбата може да се дължи и на променените след създаването й условия на социалния живот, които се уреждат от нормата на тази разпоредба.

Смисълът на разпоредбата е осъзнатото от възприемащия я субект вътрешнологическо съдържание на разпоредбата. Смисълът на дадена разпоредба е неясен, защото възприемащият я субект временно не може да го осъзнае, да го разбере.

Неяснотата на дадено понятие е неяснота на неговото съдържание и/или на неговия обем. В много случаи неяснотата на съдържанието и/или на обема на използваните в разпоредбите понятия е причина за неяснотата на смисъла на разпоредбите.

1. 7. Изводи по Раздел VII на Глава първа

Тълкувателните решения на КС не са индивидуални (в това число и правораздавателни), общи или нормативните правни актове. В тълкувателните решения на КС не се съдържат „норми над конституционните норми", „норми до конституционните норми", „норми под конституционните норми" или „норми относно конституционните норми". С тълкувателните решения на КС не се създават и „норми относно конституционните норми". В тях не се съдържат някакави особени „норми за разбиране на конституционните норми".

Даването на задължителни тълкувания на Конституцията не е особена форма на конституционно законодателстване, не е и правораздаване. Тълкувателните решения на КС не са правни актове с двойнствена същност – нормативна и правораздавателна.

Тълкувателните решения на КС имат напълно хомогенна същност – те са отделен, особен вид конституционни тълкувателни актове, чиито отличителни черти са техният несамостоятелен характер и това, че са неразделна качествена част от изяснените с тях конституционни разпоредби. Изведените в диспозитивите на тълкувателните решения тълкувателни резултати са самите конституционни разпоредби, но вече с изяснен смисъл във връзка с поставените в исканията за задължително тълкуване тълкувателни въпроси.

Това, че тълкувателните решения не са нормативни актове, не означава, че чрез тях КС не участва в процеса на създаването на обективното право. С тълкувателните си решения КС спомага за изграждането на правната ни система като единна и непротиворечива система от нормативни актове и участва в процеса по създаването на правото не чрез пряко създаване на правни норми, а чрез изясняване на неясния смисъл на конституционните разпоредби във връзка с поставените в исканията за тълкуване тълкувателни въпроси.

Основният аргумент за оправдаването на легитимността на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията може да се намери в непрестъпването на границата, чието преминаване би превърнало КС във „върховен конституционен законодател". КС е „върховен тълкувател" на Конституцията, а не нейн „върховен създател", правомощието за тълкуване на Конституцията поставя КС близо до конституционния законодател, но не и на мястото на конституционния закондател.

1. 8. Изводи по Раздел VIII на Глава първа

Законът за нормативните актове не урежда прилагането и тълкуването на Конституцията и свързаното с тях действие на тълкувателните решения на КС във времето.

В Конституцията и ЗКС няма разпоредба, чиято норма да урежда обратното действие на тълкувателните решения на КС.

Възможно е смисълът на някои конституционни разпоредби да се обогати, да претърпи промени в някои аспекти в резултат на промени в социалния живот, на създаване на нови конституционни разпоредби, на отмяна, изменение или допълнение на други конституционни разпоредби.

При решаването на въпроса за действието на тълкувателните решения на КС във времето трябва да се имат предвид и принципите на стабилността, сигурността и предвидимостта на правния ред и недопустимостта на евентуално неблагоприятно засягане на добросъвестно придобити права.

Действието на тълкувателните решения на КС е за в бъдеще.

Удачно би било това разбиране да намери изрична позитивноправна уредба.

1. 9. Изводи по Раздел IX на Глава първа

Тълкувателните решения на КС са задължителни за всички държавни органи, юридически лица и граждани. Задължителността на тълкувателните решения се изразява в това, че след влизането им в сила нормите на разтълкуваните с тях разпоредби на Конституцията не могат повече да се прилагат по начин, който се различава от постановеното в решенията. Тази задължителност е erga omnes, тя се отнася и до Народното събрание (НС), и до Върховния касационен съд (ВКС) и Върховния административен съд (ВАС).

Проблемът относно хипотетично възможната колизия между задължителното тълкуване на конституционна/и разпоредба/и от КС и тълкуването на същата/ите разпоредба/и, направено от НС или ВНС, обстойно изяснен в изложението на дисертационния труд, е лишен от практически смисъл.

Между тълкувателните решения на КС и тълкувателните актове на ВКС и ВАС по чл. 124 от Закона за съдебната власт не може (или поне не би трябвало) да има колизия. В редки случаи е възможно в мотивите на тълкувателните актове на ВКС и ВАС да е дадено тълкуване на понятия, които се съдържат както в законовата разпоредба, обект на тълкуването, така и в

конституционна разпоредба, възможно е определени аспекти на такива понятия да са изяснени и в диспозитивите на тълкувателните актове на ВКС и ВАС. При дадено последващо и различно задължително тълкуване на тези понятия от страна на КС, то всички (в това число и ВКС, ВАС и останалите съдилища) са задължени да прилагат нормите на разтълкуваните от КС конституционни разпоредби по начин, съответстващ на постановеното в тълкувателните решения на КС.

1. 10. Изводи по Раздел Х на Глава първа

Тълкувателното решение на КС няма сила на пресъдено нещо, не защото при неговото постановяване не се разрешава правен спор, а защото разрешеният при упражняването на тълкувателното правомощие на КС тълкувателен спор, който по своето естество е правен, не е правораздавателен и тълкувателните решения на КС не са правораздавателни актове. Поради това не е необходимо на тълкувателните решения „да бъде призната" силата на пресъдено нещо, за да може в нейните рамки да се разгледат техните специфични ефекти. Правните ефекти на тълкувателните решения на КС се изразяват в тяхното съотношение с разтълкуваните конституционни разпоредби, действието им във времето и действието им спрямо субектите, до които се отнасят, така, както са изяснени в съответните раздели на изложението на дисертационния труд.

В изключителни случаи при определени условия (съществени промени в социалния живот, създаване на нови конституционни разпоредби, отмяна, изменение или допълнение на други конституционни разпоредби, които имат връзка с вече разтълкувани задължително разпоредби) КС не само може, но и би трябвало да промени определени свои задължителни тълкувания на Конституцията. Става дума за възможно изключение от правилото. Би било удачно тази възможност да бъде уредена позитивноправно.

Поправянето на фактическа грешка в тълкувателно решение и допълването на непълно тълкувателно решение нямат

отношение към промяната на задължителните тълкувания на КС. Би било удачно въпросите за поправката на фактическа грешка в тълкувателното решение и допълването на тълкувателното решение на КС, когато той не се е произнесъл по цялото тълкувателно искане, да бъдат решени позитивноправно.

1. 11. Изводи по Глава втора

Очевидна е ролята на тълкувателните решения на КС за закрилата на основните права, за изясняването на статуса на уредените в Конституцията органи и свързаните с тези въпроси конкретни проявления на принципа на разделението на властите, за изясняването на приложимата процедура за предстояща поправка на Конституцията и за подготовката на България за членство в ЕС, за преодоляването на създаването на противоконституционно законодателство. Очевиден е и тълкувателният принос на КС за конкретизирането на голям брой понятия, употребени в разтълкуваните от съда конституционни разпоредби, а с това и за последвалото законодателство, за изясняването на най-важните и основополагащите за правната ни система конституционни принципи – народния суверенитет, върховенството на Конституцията, правовата държава, непосредственото действие на конституционните норми, политическия плурализъм, разделението на властите, независимостта на съдебната власт.

В почти всички свои тълкувателни решения КС умело разкри изключително високия смислов потенциал на разтълкуваните от него конституционни разпоредби и изясни пригодността на Конституцията към бързо изменящите се условия на социалния живот.

При упражняването на правомощието си за даване на задължителни тълкувания на Конституцията КС, с редки изключения, остана на позицията на „върховен тълкувател" на Конституцията и не се превърна във „върховен създател" на Конституцията. В този смисъл именно практиката на КС по

даването на задължителни тълкувания на Конституцията е и най-убедителният аргумент за оправдаването на легитимността на тълкувателното му правомощие.

Въпреки някои слабости, посочени в обобщението на Глава втора на дисертационния труд, практиката на КС по даването на задължителни тълкувания на Конституцията е респектираща. Прилагането на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията е една от причините за превръщането на Конституцията в живо, в действащо право. С тълкувателните си решения КС, от една страна, юридизира Конституцията, а, от друга, спомогна за конституционализиране на нашето право. Чрез тълкувателните си решения КС юридизира българската политика, привнесе така необходимата за нея цивилизационна и ценностна конституционна култура.

Тълкувателното правомощие на КС не е изчерпано. Аргументите за това са високата абстрактност и устойчивостта на конституционните разпоредби, от една страна, и бързо изменящите се условия на социалния живот, от друга.

Правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията е една от най-отличителните особености на съвременния български конституционализъм. То се оказа удачно и ползотворно решение на конституционния законодател.

2. De lege ferenda

2. 1. Да се обособи отделно производствено по даване на задължителни тълкувания на Конституцията в рамките на конституционния процес.

В българския конституционен процес все още няма обособяване на отделни производства. Прецизирането на законодателната уредба чрез обособяването на особени производства в рамките на конституционния процес, създаването на кратки, точни и ясни правила за осъществяването на отделните правомощия на КС въз основа на богатата

практика на съда би довело до значително подобряване на неговата дейност. Това се отнася най-вече до процесуалната уредба на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията. Уникалната същност на това правомощие се отразява и на начина, по който то се осъществява.

2. 2. Заседанията по делата за задължително тълкуване на Конституцията да бъдат по правило открити.

Съгласно чл. 21, ал. 1 ЗКС заседанията на КС се провеждат без участието на заинтересуваните страни с изключение на изрично посочените от този закон случаи, както и когато съдът реши друго (заседанията по делата за задължително тълкуване не Конституцията не са сред изрично посочените от закона случаи). От тази разпоредба следва, че заседанията на КС са по принцип закрити. Такава е и практиката на КС. Разрешаването на правния спор при даването на задължителни тълкувания на Конституцията е свързано в най-висша степен с обществения интерес. Правната и житейската логика подсказва, че заседанията по делата за задължително тълкуване на Конституцията не трябва да са закрити. Нещо повече – участието на страните в заседанията по делата за задължително тълкуване на Конституцията, присъствието на представители на медии и граждани на тези заседания биха увеличили интереса на гражданите към дейността на КС, биха затвърдили тяхната представа за значимостта на КС като конституционен орган.

2. 3. Изрично да се уреди, че, за да бъде допуснато искането за тълкуване, е необходима и достатъчна общност на волята на подписалите искането народни представители по отношение на поставения тълкувателен въпрос.

В опр. № 4 от 21 юли 1994 г. по к. д. № 5 от 1994 г. КС приема, че не е валидно сезиран от най-малко една пета от народните представители, когато те нямат една воля, единно

становище, едно мнение по поставения пред съда проблем[4]. Логични обаче са аргументите в обратна насока на подписалите определението с особено мнение конституционни съдии Ц. Хаджистойчев[5] и П. Пенев[6], които посочват, че, за да бъде допуснато искането за тълкуване, е необходима общност на волята на подписалите искането народни представители по отношение на поставения тълкувателен въпрос, а не и по отношение на евентуалния отговор. Както изтъква П. Пенев, в Конституцията няма изискване за общност на волята (за общо мнение) по поставения от група от най-малко една пета от народните представители тълкувателен въпрос, а такова изискване противоречи и на логиката, защото тълкуване се иска за нещо, което е неясно, и именно заявената неяснота и липса на единомислие по тълкуването обосновава правния интерес на групата народни представители[7]. Би било удачно това разбиране на Ц. Хаджистойчев и П. Пенев да получи изрична позитивноправна уредба.

2. 4. Да се предостави на омбудсмана правомощието да сезира КС с искане за задължително тълкуване на Конституцията, когато искането се отнася до конституционни разпоредби, чиито норми уреждат правата и свободите на гражданите.

С третата поправка на Конституцията на омбудсмана бе предоставено правомощието да сезира КС с искане за установяване на противоконституционност на закон, с който се нарушават права и свободи на гражданите (чл. 150, ал. 3 от Конституцията). При разглеждането на искане на омбудсмана за

---

[4] Виж опр. на КС № 4 от 21 юли 1994 г. по к. д. № 5 от 1994 г. – В: РОКС – 1994, с. 221-226.

[5] Виж особеното мнение на съдията Ц. Хаджистойчев по опр. на КС № 4 от 21 юли 1994 г. по к. д. № 5 от 1994 г. – В: РОКС – 1994, с. 227-228.

[6] Виж особеното мнение на съдията П. Пеневв по опр. на КС № 4 от 21 юли 1994 г. по к. д. № 5 от 1994 г. – В: РОКС – 1994, с. 231-233.

[7] По-подробно за това виж **Пенев, П.** Цит. съч., с. 75; **Пенев, П., Зартов, Я.** Цит. съч., с. 99-100.

установяване на противоконституционност на закон, с който се нарушават права и свободи на гражданите, КС по необходимост тълкува относимите към спора за конституционосъобразност неясни разпоредби от Конституцията, но тълкувателният резултат, до който съдът стига, остава в мотивите и не намира място в диспозитива на решението му. Каузалното тълкуване определено има логическа задължителност и авторитет от гледна точка на изискването за безпротиворечивост на практиката на КС, но няма обвързващата сила на тълкувателните решения, т.е. в случай на направено от КС само каузално тълкуване на неясни конституционни разпоредби тълкувателният спор относно техния смисъл не е дефинитивно решен. Състоянието на несигурност относно смисъла на конституционни разпоредби, разбира се, е нежелано. За да не възниква подобно състояние, би трябвало всеки субект, които има правомощие да сезира КС с искане за установяване на противоконституционност на закон, да има правомощие да сезира КС и с искане за задължително тълкуване на Конституцията. Така конституционно е решен този въпрос с всички субекти, които имат право да сезират КС с искане за установяване на противоконституционност на закон, с изключение на омбудсмана.

2. 5. При бъдещо обособяване на отделно производство по даване на задължителни тълкувания на Конституцията в рамките на конституционния процес изрично да се уредят посочените и обосновани в т. 3. 2. 2 на Раздел VI от Глава първа на дисертационния труд специфични процесуални предпоставки:

1. неяснота на конституционна разпоредба, част от конституционна разпоредба или комплекс от конституционни разпоредби и/или части от конституционни разпоредби във връзка с поставения тълкувателен въпрос;

2. обосноване на правния интерес на сезиращия субект от исканото тълкуване (обосноваване на искането съобразно

конкретните обстоятелства, които пораждат нуждата от тълкуването, посочването, че правният проблем причинява или ще причини неблагоприятни последици за правната ни система и че чрез неговото разрешаване ще се постигне значима конституционна цел);

3. становище на сезиращия субект за неговото разбиране по очертания с искането правен проблем.

2. 6. Изрично да се уреди, че, когато КС установи наличие на празнина в Конституцията във връзка с направено искане за задължително тълкуване на Конституцията, той трябва да отклони искането и да прекрати производството по делото.

Отказът от даване на задължително тълкуване от КС при констатирана от него празнина в Конституцията, свързана със зададен в искането за задължително тълкуване въпрос, не е отказ от правосъдие, а е отказ от постановяване на решение по спор, за чието разрешаване КС не е компетентен.

2. 7. Необходимостта от изменение на чл. 21, ал. 6 ЗКС в частта му „или с определение за недопустимостта на направеното искане“ е очевидна.

КС може да отклони искане за задължително тълкуване поради това, че то не е направено от оправомощен да сезира съда субект, че въпреки дадения от председателя на съда срок сезиращият субект не е отстранил недостатъците на искането (например не е обосновал правния си интерес или не е изразил разбирането си по очертания с искането правен проблем). Да не допусне КС последващо искане само на основанието, че той се е произнесъл с определение за недопустимост на направено предишно искане със същия предмет, едва ли е адекватно разрешение, още повече когато исканията са за задължително тълкуване на Конституцията. Така може да се стигне до абсурдни ситуации. Например всеки оправомощен да сезира КС субект, отправил към съда искане за задължително тълкуване на Конституцията, може нарочно да не обоснове правния си интерес или да не изрази разбирането си по очертания с

искането правен проблем, за да осуети допускането на последващо искане със същия предмет. Нещо повече – всеки неоправомощен да сезира КС субект (например министър, отделен народен представител или дори всяко физическо или юридическо лице) би могъл да отправи искане за задължително тълкуване на Конституцията към съда с цел да препятства допускане на последващо искане със същия предмет.

2. 8. Да се уреди възможността в изключителни случаи при определени условия (съществени промени в социалния живот, създаване на нови конституционни разпоредби, отмяна, изменение или допълнение на други конституционни разпоредби, които имат връзка с вече разтълкувани задължително разпоредби) КС да промени свои задължителни тълкувания на Конституцията.

В Раздел Х на Глава първа на дисертационния труд е изяснено, че в изключителни случаи при определени условия (съществени промени в социалния живот, създаване на нови конституционни разпоредби, отмяна, изменение или допълнение на други конституционни разпоредби, които имат връзка с вече разтълкувани задължително разпоредби) КС не само може, но и би трябвало да промени определени свои задължителни тълкувания на Конституцията. Дори и да се възприеме разбирането в тези изключителни случаи на необходимост от промяна на предишни задължителни тълкувания КС да се самосезира, това не би накърнило статуса на съд на КС. Определящо значение при бъдещо законодателно уреждане на тази материя трябва да има основната функция на даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС – изграждането на единна, непротиворечива и адекватна на обществените потребности система от конституционни норми чрез изясняване на смисъла на техните разпоредби. Това предложение е обстойно аргументирано в т. 4 на Раздел Х от Глава първа на дисертационния труд.

2. 9. Да се подобри уредбата, отнасяща се до необходимото мнозинство за вземането на тълкувателните решения на КС.

КС постановява решенията си с мнозинство повече от половината от всички съдии (чл. 151 от Конституцията)[8]. Какво би станало, ако отправеното към КС искане е за задължително тълкуване на Конституцията и след неговото разглеждане поне седем съдии не гласуват в подкрепа на един и същ потенциален тълкувателен резултат? Възможно ли е КС да отхвърли искането или да постанови решение в което да посочи, че (например) конституционната разпоредба, обект на тълкуването, е неясна? Възможно ли е КС да не постанови решение? Същността и функциите на задължителното тълкуване на Конституцията изключват подобни разрешения. Абсурдно е да се приеме, че КС може да отхвърли искане за тълкуване или да постанови решение, с което да приеме, че определена конституционна разпоредба е неясна. Повдигнатият пред съда тълкувателен спор трябва да бъде дефинитивно решен. В противен случай системата от конституционни разпоредби не би била единна и непротиворечива, поради което не би могла и да функционира нормално. Би могъл да се обсъди вариант, според който, ако не се постигне необходимото мнозинство за вземане на решение, въпросът да се постави на второ гласуване. Ако и тогава пак няма мнозинство, решението да се взема с относително мнозинство, а при равенство на гласовете при повторното гласуване решаващ да бъде гласът на председателя на съда.

2. 10. Изрично да се уреди, че действието на тълкувателните решения на КС е за в бъдеще.

В Раздел VIII на Глава първа на дисертационния труд е изяснено, че действието на тълкувателните решения е за в

[8] Изключение от това правило е предвидено за снемането на имунитета на конституционен съдия и при установяването на фактическа невъзможност за изпълнение на задълженията на конституционен съдия. В тези случаи се изисква мнозинство най-малко две трети от всички съдии (чл. 148, ал. 2 от Конституцията).

бъдеще. Удачно би било това разбиране да намери изрична позитивноправна уредба.

2. 11. Да се уреди възможността КС да поправи фактическа грешка в свое тълкувателно решение и да допълни свое тълкувателно решение, когато той не се е произнесъл по цялото тълкувателно искане.

В българския конституционен процес тези отношения не са уредени позитивнопрано. Макар и малко вероятна, възможността КС да допусне фактическа грешка в свое тълкувателно решение съществува. Съществува и възможността КС да не се произнесе по цялото искане за тълкуване и да възникне нуждата от допълване на негово решение. Би било удачно въпросите за поправката на фактическа грешка и допълването на решението на КС, когато той не се е произнесъл по цялото тълкувателно искане, да бъдат решени позитивноправно.

3. Научна новост и приноси на дисертационния труд

Като научна новост и приноси на дисертационния труд могат да се посочат:

3. 1. Начинът на аргументирането на липсата на правомощие на КС да запълва празнини в Конституцията при даването на задължителни тълкувания на конституционните разпоредби по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията.

3. 2. Определянето и обосноваването на същността на тълкуването по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията като специално поискано, осъществено в резултат на отделно производство, задължително за всички правни субекти, абстрактно тълкуване на конституционна разпоредба, част от конституционна разпоредба или комплекс от конституционни разпоредби и/или части от конституционни разпоредби, направено от КС по конкретен повод.

3. 3. Посочването и обосноваването на това, че, първо, обект на задължителното тълкуване по чл. 149, ал. 1, т. 1 от

Конституцията са конституционните разпоредби, а не конституционните норми и, второ, че чрез задължителното тълкуване, което дава КС, не се извежда от неясната конституционна разпоредба ясна конституционна норма, а се изяснява смисълът на неясната конституционна разпоредба, която след тълкуването вече като ясна разпоредба може във всеки един момент да бъде преработена чрез конструиране в конституционна норма. По-общо – обосноваването на това, че при тълкуването на нормативен акт не се извежда от неясната разпоредба ясна норма, а се изяснява смисълът на неясната разпоредба.

3. 4. Посочването на всички възможни потенциални обекти на задължителното тълкуване по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията – конституционна разпоредба, част от конституционна разпоредба, съотношение на конституционни разпоредби, съотношение на части от конституционни разпоредби, съотношение на конституционна разпоредба и част от конституционна разпоредба, съотношение на конституционни разпоредби и част от конституционна разпоредба, съотношение на конституционна разпоредба и части от конституционни разпоредби, съотношение на конституционни разпоредби и части от конституционни разпоредби.

3. 5. Посочването и обосноваването на спецификите на използването от КС на начините за тълкуване при даването на задължителни тълкувания на Конституцията по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията. При разглеждането на начините за тълкуване, които КС прилага в практиката си по даването на задължителни тълкувания на Конституцията, се използва възприетата от Р. Ташев класификация на начините за тълкуване в неговата монография „Теория на тълкуването”, но в тази класификация са направени някои промени и допълнения, отбелязана и аргументирана е условността на определени разграничавания, посочени и аргументирани са спецификите в прилагането на начините за тълкуване при даването на

задължителни тълкувания на Конституцията от КС и са изтъкнати обусловените от тези специфики разлики между прилагането от КС на начините за тълкуване при упражняването на правомощието му по чл 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията и прилагането на начините за тълкуване, описано във възприетата от Р. Ташев класификация на начините за тълкуване.

3. 6. Посочването и обосноваването на това, че спорът за смисъла на обекта на тълкуването, който КС разрешава при упражняването на правомощието си по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията, е правен, но не е правораздавателен, че той е тълкувателен спор.

3. 7. Изясняването на същността на производството по даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС на тълкувателно, а не на правораздавателно производство.

3. 8. Цялостното изясняване на спецификите на производството по даването на задължителни тълкувания на Конституцията от КС.

3. 9. Начинът на обосноваване на необходимостта на омбудсмана да се предостави правомощието да сезира КС с искане за задължително тълкуване на Конституцията, когато искането се отнася до конституционни разпоредби, чиито норми уреждат правата и свободите на гражданите.

3. 10. Разделянето на процесуалните предпоставки за допускане на искането за задължително тълкуване на Конституцията от КС на общи положителни, общи отрицателни, специфични положителни и специфични отрицателни и обосноваването на това разделяне.

3. 11. Посочването и обосноваването на трите необходими, но и достатъчни положителни специфични процесуални предпоставки за допускане на искане за задължително тълкуване на Конституцията от КС: 1. неяснота на обекта на тълкуването; 2. обоснован правен интерес на сезиращия субект от исканото тълкуване (обосноваване на искането съобразно конкретните обстоятелства, които пораждат нуждата от тълкуването,

посочването, че правният проблем причинява или ще причини неблагоприятни последици за правната ни система и че чрез неговото разрешаване ще се постигне значима конституционна цел); 3. становище на сезиращия субект за неговото разбиране по очертания с искането правен проблем.

3. 12. Изясняването на проблемите относно формите на неяснотата и причините за неяснотата на обекта на задължителното тълкуване по чл. 149, ал. 1, т. 1 от Конституцията въз основа на определянето на неяснотата на разпоредбата като временна невъзможност у възприемащия я субект за разбиране на смисъла на разпоредбата, посочването и аргументирането на двете форми на неяснотата на разпоредбата – невъзможност у възприемащия я субект въобще за достигане до някакъв смисъл на разпоредбата и достигане до няколко (в повечето случаи до два) потенциално възможни смисъла на разпоредбата, и разграничаването на формите на неяснотата на разпоредбата от причините за неяснотата на разпоредбата.

3. 13. Аргументирането на разбирането, че повдигнатият пред КС тълкувателен спор трябва да бъде дефинитивно решен и на абсурдността на разбирането, че КС може да отхвърли искане за тълкуване или да постанови решение, с което да приеме, че определена конституционна разпоредба е неясна, и обосноваването във връзка с това на удачността от подобряване на уредбата, отнасяща се до необходимото мнозинство за вземането на тълкувателните решения на КС.

3. 14. Посочването и аргументирането на това, че тълкувателните решения на КС не са индивидуални (в това число и правораздавателни), общи или нормативни правни актове, че в тях не се съдържат „норми над конституционните норми”, „норми до конституционните норми”, „норми под конституционните норми” или „норми относно конституционните норми”, че те не са някакви правни актове с двойнствена същност – нормативна и правораздавателна.

3. 15. Изясняването на хомогенната същност на тълкувателните решения на КС, определянето на тълкувателните решения като отделен, особен вид конституционни тълкувателни актове, чиито отличителни черти са техният несамостоятелен характер и това, че са неразделна качествена част от изяснените с тях конституционни разпоредби, и обосноваването на това твърдение.

3. 16. Посочването и обосноваването на това, че чрез тълкувателните си решения КС участва в процеса на създаването на обективното право не чрез пряко създаване на правни норми, а чрез изясняване на неясния смисъл на конституционните разпоредби във връзка с поставените в исканията за тълкуване тълкувателни въпроси.

3. 17. Обосноваването на легитимността на КС да дава задължителни тълкувания на Конституцията в качеството му на „върховен тълкувател" на Конституцията, а не на нейн „върховен създател".

3. 18. Обосноваването на действието занапред на тълкувателните решения на КС във връзка с възможността смисълът на някои конституционни разпоредби да се обогати, да претърпи промени в някои аспекти в резултат на създаване на нови конституционни разпоредби, на отмяна, изменение или допълнение на други конституционни разпоредби. Посочването и на някои други аргументи, че действието на тълкувателните решения е за в бъдеще (липсата на разпоредба в Конституцията или в ЗКС, чиято норма да урежда обратното действие на тълкувателните решения на КС, изясняването, че ЗНА не урежда прилагането и тълкуването на Конституцията и свързаното с тях действие на тълкувателните решения на КС и др.).

3. 19. Някои аргументи при обосноваването на това, че между тълкувателните решения на КС и тълкувателните актове на ВКС и ВАС по чл. 124 ЗСВ не може (или поне не би трябвало) да има колизия.

3. 20. Обосноваването на това, че тълкувателните решения на КС нямат сила на пресъдено нещо. Изтъкването, че не е необходимо на тълкувателните решения „да бъде призната" силата на пресъдено нещо, за да може в нейните рамки да се разгледат техните специфични ефекти, и посочването, че правните ефекти на тълкувателните решения на КС се изразяват в тяхното съотношение с разтълкуваните конституционни разпоредби, действието им във времето и действието им спрямо субектите, до които се отнасят, така, както са изяснени в съответните раздели на изложението на дисертационния труд.

3. 21. Обосноваването, че в изключителни случаи при определени условия (съществени промени в социалния живот, създаване на нови конституционни разпоредби, отмяна, изменение или допълнение на други конституционни разпоредби, които имат връзка с вече разтълкувани задължително конституционни разпоредби) КС може да промени определени свои задължителни тълкувания на Конституцията, и посочването на необходимостта от изменение на позитивноправната уредба в това отношение.

3. 22. Посочването и обосноваването, че нито поправянето на фактическа грешка в тълкувателните решения, нито допълването на непълните тълкувателни решения имат отношение към промяната на задължителните тълкувания на КС.

3. 23. Класификацията на всички тълкувателни решения (до 15.08.2015 г.) на КС чрез използването на предметния критерий и на времевия критерий.

3. 24. Начинът на анализиране на отделните тълкувателни решения на КС в представената класификация. За всяко решение е отбелязан сезиращият субект, обектът на тълкуване и в обобщен вид е представен изведеният в диспозитива тълкувателен резултат. Посочени са тълкувателните въпроси[9], в

[9] При разглеждането на някои решения тълкувателните въпроси не са изрично посочени с цел да се избегне тавтологията при представянето на диспозитивите.

повечето случаи е обърнато внимание на конкретните обстоятелства, които са породили нуждата от искането задължително тълкуване (обстоятелствата, с които сезиращият субект е обосновал правния си интерес). Изтъкнати и анализирани са някои важни от теоретична гледна точка части от мотиви на отделни решения и становища и особени мнения на конституционни съдии. Обърнато е внимание на някои неправилни постановки и непрецизности в отделни решения. Отбелязано е и значението на някои решения за последвалото ги законодателство. След разглеждането на решенията е направено обобщение, в което е посочен приносът на КС за изграждането на ясната и безпротиворечивата система от конституционните разпоредби, а като следствие от това – и на цялата ни правна система като система от ясни и безпротиворечиви разпоредби. Най-важно – за първи път в правната ни доктрина тълкувателните решения на КС са представени чрез анализ на приложените в техните мотиви начини за тълкуване.

3. 25. Уеднаквяването и прецизирането на понятийния апарат, използван в изложението на дисертационния труд.

3. 26. Като най-съществен принос на дисертационния труд може да се посочи постигането на основната цел на изследването – изграждането на цялостно и вътрешно непротиворечиво разбиране за същността на правомощието на КС за даване на задължителни тълкувания на Конституцията.

3. 27. Направените предложения de lege ferenda.